

PRATARMĖ

Ketvirtasis žurnalo *Athena: Filosofijos studijos* numeris skiriamas kitybės problemai, persmelkiančiai daugelį tematinių šiuolaikinio diskurso laukų: kalbos, kūno, socialinio santykio, santykio su tradicija ir kt. Ties šia problema telkiasi ir susisieja daugelio tyrimo krypčių – fenomenologijos, hermeneutikos, psichoanalizės, struktūralizmo – pastangos. Netgi tam tikras įveikos (post) judesys šių krypčių viduje sietinas su skirties, kitybės problemos permąstymu. Sykiu Kito samprata yra ir kone labiausiai kontroversiška, ypač socialiniame-politiniame diskurse, kur mėginama apmąstyti šiuolaikinėje visuomenėje vykstančius procesus: viena vertus, Kito, kaip svetimojo, atstumtojo, fenomeną, o antra vertus, subkultūrų, kaip galimybės būti Kitu, fenomeną. Šiame žurnalo numeryje nepretenduojama išsamiai pristatyti Kito problemos šiuolaikiniame diskurse (tai turbūt ir neįmanoma), veikiau skaitytojui siūloma keletas pjūvių, leidžiančių stebėti jos konfiguraciją.

Pirmame skyriuje pateikiamas Naglio Kardelio straipsnis „Svetimo ir nesuvokiamo Heladės pasaulio paradoksai: senovės graikai kaip Kitas“, kuriame mėginama kitaip interpretuoti graikiško mąstymo stebuklą, kuris paprastai laikomas metafizinio, To Paties logika paremto, mąstymo lopšiu,

bei Algio Mickūno straipsnis „Nietzsche: gyvenimas ir pasaulis“, skirtas Nietzsche's filosofijai kaip metafizikos kritikai. Naglis Kardelis, apžvelgdamas daugybę graikų kultūros aspektų (religiją, meną, filosofiją), išryškina jų kitioniškumą, mįslingumą, neleidžiančius daryti skubotų apibendrinimų. Straipsnyje skatinama graikuose įžvelgti Kito veidą, užuot manius, kad juos pažįstame geriau nei save pačius. Nietzsche's nuorodą į Platoną, kaip neperprantamą Sfinksa, jis išplėtoja pabrėždamas itin subtilią, kone „moterišką“ Platono mąstymo prigimtį. Nietzsche'ės filosofija kaip metafizikos kritika tampa Algio Mickūno tyrimo objektu. Metafizikos įveikos kontekste aptariamoms esminėms jo filosofijos sąvokoms: gyvenimas, amžinasis sugrįžimas ir kt. Labiausiai Algį Mickūną domina Nietzsche's veikaluose esantys iššūkiai, skatinę jį pervertinti ir peržengti savo paties požiūrius vardan kitokio požiūrio – arba netgi ne-požiūrio, o krypties neturinčios kosminės sąmonės, tapsmo, nesubstancinio skirčių žaismo.

Antrame skyriuje pristatoma Kito samprata (post)fenomenologijoje, psichoanalizėje ir (post)struktūralizme. Žibartas Jackūnas straipsnyje „Semantinis kitybės sampratos matmuo“ analizuojamoms kraštutinėms pažintinio partikuliarizmo ir pažintinio universalizmo pozicijoms ieško alternatyvos fenomenologinėje ir hermeneutinėje pozicijose, kurios aprašo prasmę, kaip gimstančią iš skirties, bet sykiu turinčią ir tam tikrą fiksuotumą. Labai išsamioje ir solidžioje Nijolės Keršytės studijoje „Kitas Tame Pačiame ar priešais Tą Patį (J. Derrida ir E. Levinas)“ ne tik pristatoma Derrida ir Levino polemika kitybės klausimu, bet ir plačiai analizuojama ankstyvojoje Derrida filosofijoje aptinkama kitybės samprata (pasireiškianti per pėdsako, pakaitalo, kalbos kaip archirašto sampratas), parodoma, kokią įtaką jai darė Saussure'o ir Hjelmslevo kalbotyra. Studijos autorė daro išvadą, kad dekonstrukcinės analizės tikslas – atskleisti, kad Kitas yra ne išoriškas Tam Pačiam, o jo saviemonės ir savižinos dalis, veikia jame kaip atvaizdas, simuliakras, fantazmas, iš vidaus ardantis vienovę ir tapatybę. Levinui (kurio pozicija, siekiant parodyti tarp šių autorių užsimezgusią polemiką, pristatoma remiantis daugiausia jo vėlyvaisiais veikalais) rūpi, kaip Kitas veikia Tą Patį, kai jis yra priešais jį. Šių dviejų autorių pozicijos apmąstant kitybę pateikiamos kaip dvi skirtingos Vakarų ontologinio mąstymo kritikos. Almira Ousmanova savo straipsnyje svarsto reprezentacijos (atvaizdavimo, atstovavimo) problemą kaip Kito egzistavimo diskurse problemą. Svarstyme susikerta keletas diskursų – psichoanalizė, kalbotyra, prancūzų diskurso analizė, kultūros studijos ir postkolonijinės teorijos. Nuo kalbinių struktūrų (formaliai užtikrintos vietos Kito esčiai kalboje) pereinama prie socialinių, ideologinių ir etinių šios išivaizduojamos esaties aspektų. Autorė daro išvadą, kad mikrolygmenyje (t. y. pačių diskursų viduje) Kito pasisavinimo problema atrodo dirbtinė, o iš tiesų kyla tik makrolygmenyje – keliant klausimą apie epistemologinę prievartą, t. y. mokslą,

politiką ir literatūrinę veiklą užklausančią kaip galimybes išgirsti Kito balsą. Audronė Žukauskaitė straipsnyje „Prisilietimo postfenomenologija“ svarsto kūniškąją kitybę. Fenomenologiniam prisilietimo aprašymui, kurį atstovauja Levinas (glamonė, Kitas kaip moteriškumas) ir Merleau-Ponty (prisilietimas kaip tarpkūniškumas), priešinama Nancy postfenomenologija (prisilietimas kaip *technē*; protezavimas, transplantavimas ir pan.), kurioje, apibūdinant prisilietimą, visiškai atsisakoma refleksyvumo galimybės. Straipsnio autorė klausia, ar mąstant prisilietimą, kuris negrįžta prie savęs, nuo patirties nepereinama prie mechanizmo? Kūniško, lytinio skirtumo tema ataidi ir vertimo rubrikoje spausdinamoje Luce Irigaray knygos *Lyčių skirtumo etika* ištraukoje, kurioje svarstoma moteriškojo diskurso galimybė.

Nemažas pluoštas straipsnių yra skirtas Kito problemai socialinėje ir politinėje erdvėje. Oksana Dovgoplova straipsnyje „Kito, svetimojo ir atstumtojo sritys socialinėje erdvėje“ imasi socialinės erdvės fenomenologijos, arba Kito topografijos. Taigi esminėmis tampa normalumo, svetimybės ir atstumtojo kategorijos. Anot straipsnio autorės, normalumas, arba „įsisavinta erdvė“, neišvengiamai steigama per opoziciją tam, kas nenormalu, svetimai (šioji svetimybės erdvė yra dvilypė, mat apima ir pabaisas, ir šventuosius). Atmestojo erdvė taip pat yra būtinas visuomenės reprodukcijos vyksmo padarinys, jau nebeturintis svetimybės dvilypumo. Atitinkamai ir tolerancija interpretuojama kaip pakantumas, o ne kaip sutarimas ar empatija. Panašią mintį savo straipsnyje plėtoja ir Algirdas Degutis, užklauskamas „atviros visuomenės“ sampratą. Katarzyna Liszka ir Rafałas Włodarczykas, straipsnyje aptardami Alaino Finkielkrauto refleksiją apie Kitą, pabrėžia, kad šis mąstytojas šiuolaikinio žmogaus būvį diagnozuoja kaip sprendimo galios krizę. Pabrėžiant partikuliarizmo (nacionalizmo) ir universalizmo (komunizmo) dualizmą kaip pražūtingą, siūloma priiimti sprendimo, kuris visada yra politinis ir kultūrinis, riziką, t. y. spręsti, kas yra auka ir kam reikalinga mūsų pagalba. Jaunų lenkų mokslininkų straipsnyje pristatoma Finkielkrauto pozicija gali tapti rimtu dialogo partneriu ir Vytautui Rubavičiui, svarstančiam Europos Sąjungos denacionalizavimo politiką.

Skyriuje „Kitoks Kitas“ pateikiami trys straipsniai. Aušra Pažėraitė gvildena neįgalųjų integracijos į visuomenę problemą. Pačiose integravimo kaip „normalizavimo“ praktikose ji išvelgia kitoniskumo neigimą, dehumanizavimo veiksmą, neleidžiantį kitame pamatyti asmens. Gintautas Mažeikis analizuoja, kaip šiuolaikinė reginių/spektaklio visuomenė ir paslepia, ir iškelia Kitą: Kitas simuliuojamas, gaminamas, o sykiu gimsta alternatyvus pilietiškumas kaip sąmoningas gebėjimas atstovauti įvairių visuomenės grupių interesus, kaip noras būti Kitu. Šių fenomenų kontekste nagrinėjamos J. Baudrillard'o ir A. Šliogerio pozicijos. Alternatyvaus pilietiškumo formoms skirtas ir Stevpheno Shukaičio straipsnis „Šokis liepsnose: vaizduotė ir

mažosios saviorganizacijos formos“. Jame radikali politika vaizduojama kaip kasdienis revoliucinis gyvenimas, pasireiškiantis per populiariosios kultūros formas. Recenzijų skyrelyje Audronė Žukauskaitė, analizuodama Simono Critchley'o knygą *Begalinis reikalavimas: išipareigojimo etika, pasipriešinimo politika*, užklausia tokios „linksmosios politikos“ politiškumą. Anarchistinei politikai, keliančiai begalinius reikalavimus ji priešina realią politiką, keliančią baigtinius politinius reikalavimus, į kuriuos valdžia privalo atsižvelgti. Naglis Kardelis išsamioje ir šmaikščioje recenzijoje aptaria ne tik Derrida knygos *Apie gramatologiją* vertimą į lietuvių kalbą (vertė Nijolė Keršytė), bet ir apmąsto pačią Derrida kalbiškumo prigimtį.

Tikiuosi, kad žurnale pateikiami tekstai sudomins skaitytoją, leis išvelgti kitybės problemos kompleksiskumą ir aktualumą.

Nuoširdžiai dėkoju savo kolegoms Audronei Žukauskaitei, Nijolei Keršytei, Nagliui Kardeliui ir Alvydui Noreikai už bendradarbiavimą rengiant šį žurnalo numerį.

Danutė Bacevičiūtė